

Kvæg er fredelige men skal som alle dyr respekteres

Færdselsregler

I Hellebæk Kohave er der fritgående kvæg, hvorfor det er vigtigt, at man færdes med respekt for dyrene. Kvæg er rolige og fredelige dyr men husk følgende:

- Hunde SKAL føres i snor
- Hold mindst 15 meters afstand til dyrene
- Gå ikke hen til en kalv
- Gå ikke mellem en ko og dens kalv
- Lad være med at fodre dyrene

Husk at lukke lågen efter dig

Bliver du opmærksom på uregelmæssigheder i forbindelse med hegn eller dyr bedes du kontakte forpagterne af arealet:

Kurt Larsen: 49 75 87 26 Jim Saaby: 48 39 80 08

Kohaven er meget kuperet – et dødisopræne landskab

Landskabets oprindelse

Landskabet i og omkring Hellebæk Kohave er præget af istidsaflejringer dannet under sidste istid for ca. 15.000 år siden. Kohaven er en del af en stilstandslinie dannet under isens tilbagetrækning fra Jylland. Som resultat af gletscherens standsning har der været steder med store mængder aflejret jord og nedskuret is. Først mange år senere smeltede dødisklumperne, hvilket efterlod huller i landskabet, der nu fremstår som mose- og søområder.

Hellebæk Kohaves historie

Da Lensgreve Heinrich Carl Schimmelmann i 1769 overtog Hellebæk Geværfabrik, var de tilliggende skov- og landbrugsarealer præget af datidens gængse driftsformer med nogen kornavl og betydelig kreaturgræsning i løsdrift. Arealerne var på traditionel vis opdelt i vange (hegnet agerjord), hvor hver vang udgjorde en produktionsenhed, som var i rotation. Dette betød, at man ét år dyrkede én vang, mens de andre blev græsset og samlede næring. Områder som var så kuperede, at opdyrking var umulig, forblev græsset, og der udvikledes et karakteristisk overdrevslandskab.

Landarbejderne

Til at drive landbruget skulle der bruges mandskab, hvilket betød, at der opførtes flere landarbejderboliger i slutningen af 1700-tallet. Landarbejderne kunne tjene til føden i landbruget om sommeren og i skoven om vinteren. En af disse boliger var *Petermands Hus*, der sammen med udsigtspunktet *Petermands Knold* og *Petermands Mose* var opkaldt efter husmand Peter Olsen, der boede i huset i midten af 1800-tallet. Huset blev nedrevet af Forsvaret i 1960, men man kan dog stadig erkende en lysning i skoven og frugttræer i den gamle have. Huset befandt sig sydvest for Bøgeholm Sø.

Velkommen til Hellebæk Kohave

Målet med denne folder er at give en kortfattet information om Hellebæk Kohave, og beskrive lidt om områdets kulturhistorie, den varierede natur og særlige seværdigheder.

Offentlig transport

Helsingør – Hornbæk – Gilleleje Banen (HHGB) stopper ved Hellebæk station. Endvidere går bus nr. 347 og 331 til stoppested i Nygård, hvor der er ca. 400 meter til den vestlige del af Kohaven.

Kohaven – et sted for folk og fæ

Med venlig hilsen

Skov- og Naturstyrelsen
Kronborg Statsskovdistrikt
Bøssemagergade 81
3150 Hellebæk

Tlf. 49 70 90 90
Fax. 49 70 90 82
E-mail: kronborg@sns.dk
www.skovognatur.dk/
kronborg

Skov- og Naturstyrelsen

der hører under Miljøministeriet, forvalter arealer over hele landet, og driften heraf tilgodeser både friluftsmål, produktionshensyn og beskyttelse af natur og kulturværdier. Besøg os på www.skovognatur.dk

Grafisk tilrettelæggelse: Page Leroy-Cruce Thyk. Scaprint. Oplag: 3.000. Udgivet: 2006

Hellebæk Kohave

Miljøministeriet
Skov- og Naturstyrelsen
Kronborg Statsskovdistrikt

Hellebæk skov gik til daværende Tikøb kommunes byudvikling i Ålsgårde. Hellebæk Skov blev overdraget Statskovvæsenet. De ikke skovklædte arealer mellem Hellebæk Skov og Teglstrop Hegn blev overdraget til forsvaret. Den 8. februar 1952 fredes skoven, de lysåbne arealer, og søerne i den nuværende Kohave med det formål at sikre områdets overdrevslignende tilstand.

Hellebæk Kohave i dag – et Natura 2000 område

Den 1. marts 2001 overtog Kronborg Statsskovdistrikt det ca. 100 ha store militære øvelsesareal beliggende omkring Hellebæk Avlsgård. Området er sammen med Teglstrop Hegn udpeget til Natura 2000 område nr. 130. Et af de mange udpegningskriterier er: "Overdrev og krat på mere eller mindre kalkholdig bund". Et Natura 2000 område er et naturområde, som rummer særlig værdifuld natur set i europæisk perspektiv.

Det er Kronborg Statsskovdistrikts mål at skabe et sammenhængende overdrevslandskab og derved være med til at beskytte og bevare området i overensstemmelse med bekendtgørelsen om international naturbeskyttelsesområder samt fredningen af 1952. I dag omkranses Kohaven af et 9 km langt el-hegn og græsses af ca. 250 kreaturer.

Hellebæk Kohave – et vandindvindings område

Hellebæk Kohave er et område med særlig drikkevands interesse, og man finder flere vandboringer på græsarealerne. Sammen med tre boringer i Teglstrop Hegn indvindes der 1.541.000 kubikmeter vand om året, hvilket dækker forbruget til halvdelen af husstandene i Helsingør kommune. Ved kvæggets afgræsning af området holdes vegetationen i vedvarende vækst, og der sker et øget optag af næringsstoffer. Endvidere optager kvæget selv mange næringsstoffer, og da der hverken gødskes eller sprøjtes, er grundvandet godt beskyttet mod udvaskning af forurenende stoffer.

Hvad er et overdrev

Et overdrev defineres som en græsdomineret vegetation på tør bund uden anden påvirkning end græsning. I gamle dage fandt man overdrevene på svært tilgængelige og dermed ikke opdyrkede områder som skrænter og kupe-rede arealer. Med industrialiseringen af landbruget er overdrevene blevet en truet naturtype, som er bevaringsværdig pga. den store variation af planter og dyr. I dag er 88 truede plantearter tilknyttet overdrevet, hvilket svarer til 38% af samtlige truede plantearter i Danmark. Alle overdrev er fredet iflg. Naturbeskyttelsesloven § 3, og udgør kun 0,9 % af landbrugsarealet, eller ca. 28.000. ha.

Anes hus – fuld af historie

Bevæger man sig over på den nordøstlige side af Bøgeholm Sø, kommer man til *Anes Hus*, der er opkaldt efter Ane Sofie Olsen, der boede i huset i 1847, hvor den berømte og feterede skuespillerinde Johanne Luise Heiberg mødte hende på sine vandringer langs Bøgeholm Sø. Her stiftede hun et særligt venskab med den sejlivede men naive bondekvinde, og blev samtidig betaget af det hårde og ubarmhjertige liv landarbejderne levede. Huset drives i dag af *Selskabet til Anes hus Bevarelse* som arrangerer ture i og omkring huset.

I den sydøstlige del af Kohaven lå *Engvangshuset*, helt op ad skovbrynet til Teglstrop Hegn. Huset blev nedrevet i 1991, men man kan tydeligt erkende en gammel have indhegnet af et levende hegn bestående af bøg, lærk og thuja. Inde i haven finder man flere frugttræer og en mærkværdig beplantning af bøg.

Udnyttelse af området

For at effektivisere landbruget ønskede man i 1872 at dræne markerne og andre vådområder. Dette betød, at mange småsøer og moser forsvandt, og den nydannede Pernille Sø har sikkert eksisteret før 1870. I 1890 etableredes en tipogvnsbane fra det gamle teglværk i Hellebæk, op mellem Tvillingebakkerne og Rævebakkerne og videre til Anes hus. Banen er stadig genkendelig i terrænet. Man begyndte at grave efter ler på den nordøstlige side af Bøgeholm Sø. Dette ses i dag som de lavtliggende moseområder med stejle skrænter, der støder op til vandrestien øst for søen. Efter lergravningens ophør ledte man efter lerforekomster i hele Kohaven, hvilket er grunden til de mange små grave hist og her.

Statens overtagelse af Kohaven

Med hjemmel i lov nr. 132 om konfiskation af tysk og japansk gods konfiskerede den danske stat i 1946 Hellebæk Gods med tilhørende land- og skovbrugsarealer. Arealerne nord for

Græsning skaber en lysåben bund, der bedrer forholdene for blomster

Afgræsning og biodiversitet

Kvæg foretrækker græs, hvilket betyder, at urtevegetationen fremmes. Ved deres færdsel slider og forstyrrer kvæget vegetationen, således at der skabes spirebede for planterne. Kvæget undlader at græsse omkring kokasserne, hvilket medfører områder med høj og lav vegetation. Denne variation i vegetationen forbedrer levestederne for mange smådyr og insekter, der søger føde i det lave græs og skjuler sig i det høje. Ved at man fjerner næringsstofferne mindsker man konkurrenceforholdet mellem mange blomster og urter, der bevirker at sjældne, forstyrrelsetolerante og langsomt voksende arter ikke udkonkurreres af hurtigt voksende arter. Dette gælder f.eks. arter som knold-ranunkel, nikkende kobjælde og bredbladet timian.

Natur- og græsningskov

Skovene i og omkring Kohaven, Hellebæk Skov samt den nordlige del af Teglstrup Hegn er udlagt til naturskov, hvor skoven naturligt forynges med frøspredning fra de modne træer. En del af naturskoven lades helt urørt mens andre dele drives med gamle driftsformer som f.eks. plukhugst og skovgræsning. Ved at kvæget græsser og færdes i skovbunden skabes der mange lysninger til gavn for mange planter og dyr, der lever i overgangszonen mellem lys og skygge.

Fuglelivet i Hellebæk Kohave

Hellebæk Kohave er kendt for sit store fugletræk både forår og efterår. Op mod 10.000 rovfugle trækker forbi om foråret, og om efteråret er tallet endnu større. Den mest almindelige rovfugl er musvågen, men også mange andre arter ses, bl.a. rød glente, rørhøg, havørn, fiskeørn og vandrefalk. Trane-trækket er også værd at studere. Det kan iagttages i marts og april, når vinden slår om i øst og sydøst. Så kan hundred-

Der er andet end kvæg at se i kohaven

vis af traner ses i større flokke, når de om eftermiddagen sejler hen over området på vej mod Sverige.

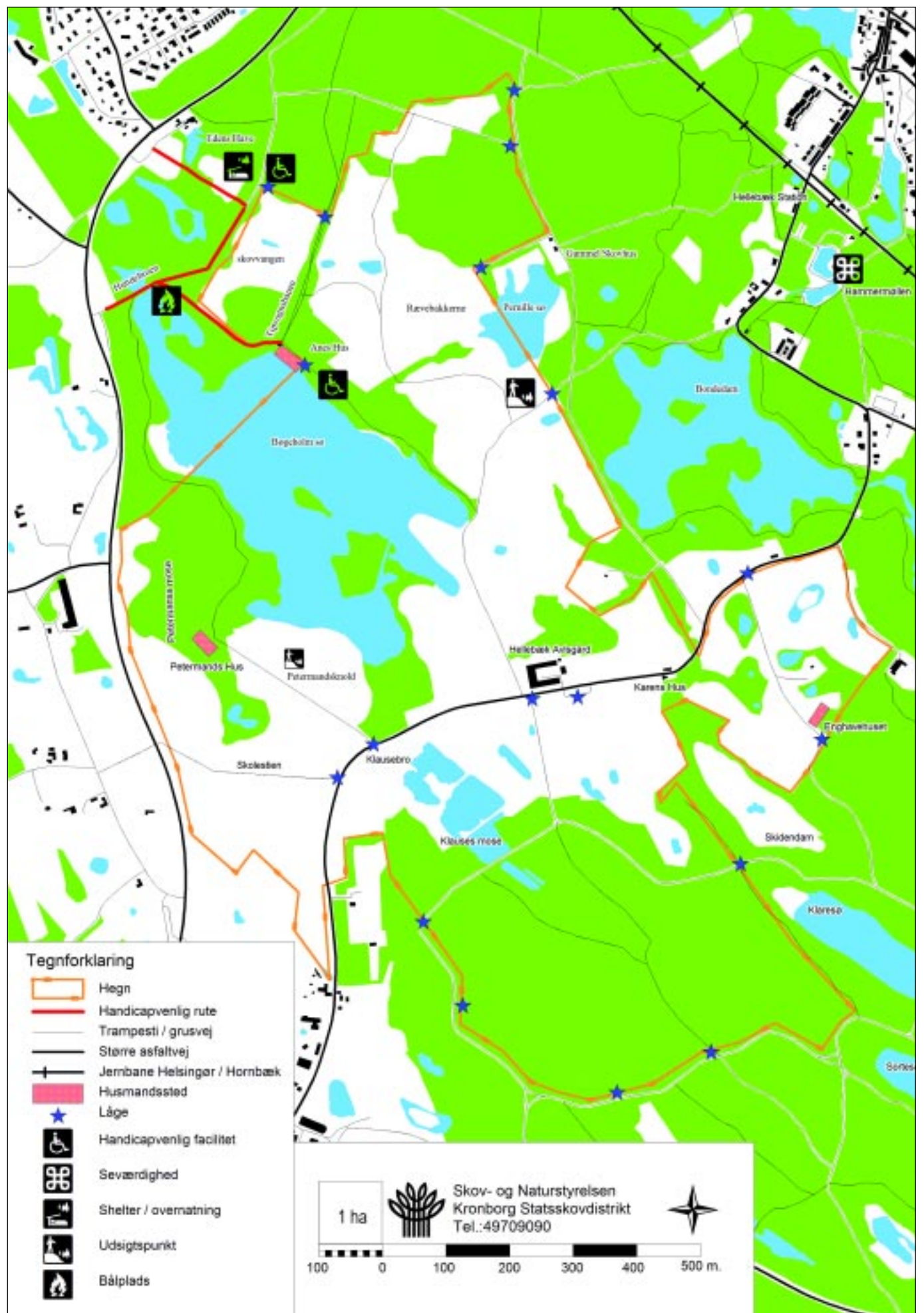
Den mest iøjnefaldende ynglefugl er grågåsen. Den kan især ses i den nordlige del af Kohaven omkring Pernille Sø. Her kan også ses både lille og gråstrubet lappedykker. Den fugl, der høres mest, er nattergalen. Den sidder flere steder rundt i krattene, og dens klukkende stemme høres i maj og juni, især om aftenen og natten. I ellekrattene kan man få et glimt af den sjældne lille flagspætte, og fra de store, gamle egetræer høres den korttåede træløbers korte, svirrende sang.

Knopsvanen er en fast gæst i Kohaven

Hellebæk Kohaves venner

Ønsker man organiserede ture i Kohaven kan man tage kontakt til Kohavens Venner, hvis formål det er at udbrede kendskabet til natur og kultur i området. Dette gøres med udgangspunkt i Hellebæk Avlsgård der også fungerer som grønt forsamlingshus for interesserede borgere. Ønsker man at vide mere om foreningens og dennes aktiviteter kan man tage kontakt til Steen Søgaard: steogmag@hotmail.com.

Edens Have – et naturværested

Uden for Kohavens nordvestlige hjørne finder man naturværestedet Edens Have. Edens Have er især et tilbud til handicappede, der ønsker adgang til naturen. Således er der etableret et handicapshelter med adgang til toilet og elektriske faciliteter. Til kørselsforhold til og fra shelteren er kørselsvenlige for handicapbusser. Biler kan parkeres på p-pladsen beliggende ved Skindersøvej.

Med udgangspunkt i Edens Have kan man af særlige kørestolsvenlige grusveje komme omkring hele Kohaven. På sin vej er der mulighed for at fiske fra en handicapvenlig bro ved Anes hus, og iagttage fuglelivet ved Pernille Sø.

Shelteren kan bruges af alle, og det anbefales at bestille plads på www.skovognatur.dk. Skulle der ikke være nogen på shelteren kan den bruges uden reservation. Dog bør man

indstille sig på at flytte, hvis der kommer en gruppe der har bestilt pladsen.

Det er tilladt at tænde bål på den indrettede bålplads. Hvis der er opstillet brænde må det anvendes, ellers find noget i det omkringliggende areal (ikke friske buske og træer) Benyt de opstillede affaldsstativer og beskyt naturen.

Fakta

Hellebæk Kohave er i dag 290 ha bestående af naturskov, overdrev, moser, ferske enge og høslætsarealer. Arealet er omkredset af 11 km elektrisk dobbeltrådet el-hegn med 18 låger. Kohaven græsses hele året af 150 – 300 stk. malke- og kødkvæg. Området er ét af de mest besøgte blandt skovdistriktets arealer, og publikumstrykket udgør 200 timer/ha/år

